

ABSTRAKTNI EKSPRESIONIZEM IN USTVARJALNOST PREDŠOLSKIH OTROK / Nataša Beganović

Jug, dipl. vzg., Meta Adamič Bahl, ak. slik. z dokv. vzg. / OŠ Janka Kersnika Brdo, Vrtec Medo

UVOD

Otrok je avtonomni ustvarjalec. Njegove stvaritve so izraz in doživljanje njegovih občutij, izkušenj ali doživetij. Duh neizmerne svobode, ki ga mora imeti ustvarjalec, da ustvari delo, ki preseže vsako predmetno prikazovanje, ima v svoji začetkih likovnega razvoja otrok, ki je nemoten v svojem ustvarjanju. Tega so se zavedali tudi svetovno znani slikarji, med njimi tudi abstraktni ekspresionisti, ki so globoko cenili otroško ustvarjalnost.

ABSTRAKTNI EKSPRESIONIZEM

Abstraktno slikarstvo je, čeprav včasih težko sprejemljivo zaradi svoje »nepredmetnosti«, pomemben del likovne umetnosti in njene zgodovine. Abstraktni ekspresionizem je slog slikarstva, ki izhaja iz obdobja po drugi svetovni vojni, to je v času med letoma 1945 in 1970. Abstraktni ekspresionisti so v času, ko je vladal ideološki razkol med abstrakcijo in figurativno umetnostjo, zlili na slikarska platna svoja občutja, svoj odnos in svoje neposredno razumevanje tega sveta (Cole in Gealt 1989). Umetniki tedaj niso ilustrirali svojih občutij s stvarnimi podobami, temveč so se izražali spontano s potezami ali barvnimi ploskvami. Vsi umetniki abstraktnega ekspresionizma, pa čeprav so med seboj zelo različni, so imeli skupni pogled, da so občutek, čustvo in spontanost pomembnejši od popolnosti, razuma ali pravil.

USTVARJALNI PROCES

V predmetnem slikarstvu lahko zaznamo vsebino slike preko realističnih elementov, npr. portret, pokrajina, tihožitje. Pri abstraktnem slikarstvu pa so same poteze in barvne ploskve nosilci vsebine. Tako ima vsak ustvarjalec pri svojem izražanju svoj način izražanja. Tudi otrok kot ustvarjalec nosi v sebi svoja doživetja in razmišljanja, ki jih želi izraziti.

V samem začetku likovnega razvoja je likovno ustvarjanje otrok vezano na

proces ustvarjanja sledi, črt, oblik in struktur, ki že same po sebi izražajo vsebino. V primeru ko otrok riše, kako se je igral s slanim testom ali kako je tekal po hodniku, je med risanjem te vsebine motorično podoživljal ves dogodek. Puščanje sledi, črt, potez, ki so posledica tega podoživljanja, so tako tudi nosilci vsebine na sliki ali risbi. Tako so njihove slike vsebinsko popolne, ne glede na to, kaj ali kako nekaj prikazujejo ali kako preproste so.

AKCIJSKO SLIKARSTVO (ACTION PAINTING)

Akcijsko slikarstvo je način slikanja v abstraktnem ekspresionizmu. Tu slikarji zavračajo vsebine, ki so vnaprej določene, menijo, da je proces slikanja intenzivno, nenačrtno iskanje podob in njihovih ustvarjalnih izkušenj. Verjamejo, da če bodo med direktnim procesom slikanja sledili svoji strasti, bo tudi vsebina na koncu postala razvidna (Sandler 1977, 93).

JACKSON POLLOCK

Najbolj znani med akcijskimi slikarji je bil Jackson Pollock.

Pollockova tehnika ni bila kontroverzna samo zaradi načina nanosa barve, ampak tudi zato, ker je črtam, ki jih je ustvarjal, odvzel dve tradicionalni funkciji, ki ju imata v risbi – orisovanje podob in ploskev. Preplet črt na njegovih likovnih delih sestavlja razsežno mrežo silnic, ki so oddvojene od pasivne površine platna. Prekrivajoči klobčiči barvnih črt dajejo občutek prostora, ki se širi zunaj slikovne površine kot kontinuiteta neskončne energije (Sandler 1977, 114).

Pollock je poudarjal, kako mu je bila pomembna neposrednost pri nanašanju barve. Zato je rad slikal na tleh, kar mu je omogočilo, da je lahko hodil okoli svoje slike, imel dostop z vseh štirih strani in lahko bil na ta način dobesedno »v sliki« (Sandler 1977, 93). Svoj navdih je našel tudi med ameriškimi Indijanci. Indijanci plemena Navajo so

izbrisali svoje slike ob zaključku obrednega rituala. Samo dejanje slikanja jim je v obredu predstavljalo magičnost, slika pa po zaključenem obredu ni imela več svoje funkcije.

AKCIJSKO SLIKANJE OTROK, STARIH 5–6 LET*Uvodna motivacija:*

Otroci so se ob knjigi seznanili s slikarji abstraktne umetnosti in njihovimi deli. Ob fotografijah so raziskovali vsebine slik in tkali zanimive poglede na umetnikova dela. Razvidno je bilo, da so otroci s svojo domišljijo videli veliko več kot odrasli in jim je bila abstraktna umetnost morda bližja kot odraslim. Otroci niso obremenjeni z realnimi podobami, zato je njihova domišljija neprecenljiva. V vsaki sliki so videli veliko zanimivih stvari.

Postopek dela:

Za ustvarjanje je bilo treba v telovadnici na tla pripeti veliko rjuho in napolniti manjše plastične vrečke s tempera barvami (črno, belo, rdečo, modro in rumeno). Otroci so bili bosi z zavihanimi hlačami. Ko je bil otrokom predstavljen potek dejavnosti, so si je vsi želeli udeležiti naenkrat, kar je otrokom vzgojiteljica tudi omogočila. Vrečke, napolnjene z barvo, je bilo treba prirezati v kotičku, in slikanje se je začelo. Otroke smo spodbujali, naj se ustvarjanju prepustijo, naj bodo aktivni z vsem telesom in naj preprosto uživajo.

Vsak otrok je dobil priložnost, da je dodal svoj delček sliki. Otroke ni motilo, če so se poškopili z barvo. Preprosto so se prepustili ustvarjanju, škropili so barvo z vneto in strastjo ... Opazno je bilo, kako so uživali.

Nasvet:

Na začetku se je zgodilo, da so bile vrečke z barvami preveč prirezane. Veliko bolje je, da jih prirežemo manj, saj tako barva počasneje izteka iz vrečke.

Otroci uživajo v polivanju barv po platnu.

Po končani dejavnosti sva otroke vprašali, kako jim je bilo všeč ustvarjanje. Dobili smo veliko spodbudnih odgovorov:

“VŠEČ MI JE BILO ŠPRICANJE Z BARVO.”

“TO MI JE BILO VŠEČ, KER ŠE NISMO TEGA POČELI.”

“VŠEČ MI JE BILO, KO SMO BILI ABSTRAKTNI UMETNIKI.”

“Z VREČKAMI SE SUPER ŠPRICA ...”

WILLIAM DE KOONING

Svetovni znani slikar William De Kooning je zapisal o svojem delu:

»Ne zanima me slikanje kot reduciranje nekega predmeta le na vzorec, obliko in črto. Slikam tako, da v sliko dajem vedno več stvari: dramo, jezo, bolečino, figuro, konja, moje ideje o prostoru. Skozi gledalčeve oči to postane spet čustvo ali ideja. Ni pomembno, če se to razlikuje od moje ideje, dokler to prihaja iz slike, ki ima svojo integriteto in intenzivnost.« (Sandler 1977, 92).

Uvodna motivacija in potek dejavnosti:

Pri dejavnosti so sodelovali štirje otroci. Izbran je bil večnamenski prostor, kjer je bilo ustvarjanje nemoteno. Otrokom je bila všeč ideja, da bodo risali stojajo. Ker so nekaj dni pred dejavnostjo izvajali naravoslovne poskuse, med katerimi so naredili tudi vulkan, je bila tema vezana na energijo. Otroci so imeli na izbiro različne debeline čopičev. Bili so motivirani, da neznansko veliko energijo, ki jo nosijo v sebi, izrazijo na platnu. In so jo. Presegli so vsa pričakovanja. Svoji energiji so se popolnoma prepustili.

Otroci v skupini so stari 5–6 let. Pričakovalo se je, da se bodo otroci oklepali šablonskih risb in da se bodo težje izražali samo s črtami. V vsaki risbi bi se lahko pojavilo kaj prepoznavnega (npr. sonce), toda taki simboli se niso nikjer pojavili.

FRANZ KLINE

Franz Kline je začel leta 1950 ustvarjati abstraktne kompozicije. Iz njegovih

slik se je razbral vpliv orientalske sumi kaligrafije, vendar so v resnici njegove odločne in z energijo napolnjene poteze imele malo skupnega z mehкими tekočimi potezami kaligrafske tehnike na pasivnem belem ozadju.

Franz Kline je trdil: »Ljudje mislijo, da vzamem platno in nanj narišem črne simbole, vendar to ni res. Slikam tako belo, kot slikam tudi črno, bela je prav tako pomembna.« (Sandler 1977, 245).

Kline je bil zvest stari evropski tradiciji, predvsem pa tudi sodobnim mojstrom, kot sta Picasso in Francisco de Goya, zato je v tem času ustvarjal predvsem risbe. V obdobju leta 1950 je začel svoje gestualne (risbe s hitrimi potezami) risbe predmetov in figur povečevati s projektorjem v ogromne dimenzije in nato opazovati le izseke teh risb. Poteze niso bile več vezane na predmet. Postale so samostojna entiteta, nosilke svoje vsebine in vrednosti.

Njegov proces slikanja je vključeval namenske modifikacije s ponavljajočim preslikavanjem bele in črne ter kontrast z matiranimi in svetlečimi niansami. Njegove slike so, kot je sam rekel, »slikarske izkušnje«. »Ne odločam se vnaprej, kaj bom naslikal, ampak v samem dejanju slikanja; potem to postane šele prava izkušnja.« Njegove slike kljub temu spominjajo na pokrajine premogovne dežele, ki jih je doživiljal v osrednji Pensilvaniji, kjer je odraščal (Sandler 1977, 256).

Uvodna motivacija in dejavnost:

Otroci so si ogledali fotografije del abstraktnih ekspresionistov. Dela so jim bila všeč, bili so brez predsodkov in ni se jim zdelo, da manjkajo realistične podobe. Njihovi komentarji so bili, da vidijo »duhce«. To besedo so uporabili za označevanje nečesa nedoločenega.

Slikanje z debelim čopičem je otroke posledično usmerilo v slikanje, kjer je postala sled zelo dominantna sama po sebi. Tudi bele površine so postale izrazitejšje in bolj vključene v sliko. Med slikanjem so se otroci pogosto

ustavljali ali počasi vlekli čopič. Slika jim je hitro postala »polna«, niso imeli potrebe, da bi celo preslikali.

Nasvet: Da bi dosegli izrazitejšje barve, naj otroci najprej naslikajo en nanos barve, nato pa nadaljujejo slikanje naslednji dan, ko se prva plast barve posuši.

ZAKLJUČEK

Čeprav je veliko podobnosti med otroškimi izdelki in likovnimi deli abstraktnih ekspresionistov, njihovih končnih likovnih del ne moremo poistovetiti. Razlika obstaja. To je bilo že dokazano z različnimi študijami, ki so bile izvedene na to temo. Razvidno je, da se v slikah abstraktnih ekspresionistov prepozna njegovo likovno razmišljanje, ki se manifestira v njihovem procesu nanašanja barve, vnašanja različnih likovnih elementov (črta, ploskev) in sestavljanja tega v kompozicijo. Čeprav se abstraktni umetnik izraža le s črtami, ploskvami in drugimi likovnimi elementi, njegova formalna izobrazba posredno vpliva na njegov proces ustvarjanja. Ustvarjanje in gradnja abstraktne kompozicije zahtevata dobro poznavanje likovne teorije in zakonitosti medsebojnih odnosov likovnih prvin.

V veliko primerih se izkaže, da imajo otroci naravno občutljivost za uravnoteženost kompozicije in barvno ravnovesje. Zato je včasih težko zaznati razliko med otroškim in likovnim delom. Vendar je dobro vedeti, da tu niso pomembni končni likovni izdelki, temveč proces in ustvarjalnost pri likovnem ustvarjanju, ki je v umetnosti univerzalna in se lahko dotika tako velikih umetnikov kot tudi naših najmlajših ustvarjalcev.

Viri

- Butina, M. (2003): Mala likovna teorija. Ljubljana: Debora.
- Cole, B., Gealt, A. (1989): Art of the western world: from ancient Greece to post modernism: with an introduction by Michael Wood. New York: Summit books, Simon & Schuster Building.

Marble Action Paintings - a Jackson Pollock inspired lesson plan.

Dostopno na <http://www.storyboard-toys.com/gallery/Jackson-Pollock-lesson-plan.htm>, 11. 10. 2014.

Scituate Schools – Docent Art for children.

Dostopno na <http://www.scituate.k12.ma.us/docent/documents/Abstract-Expressionism.pdf>, 12. 10. 2014.

Sandler, Irving. (1977): The Triumph of American Painting, A History of Abstract Expressionism. Harper & Row Publishers: New York, Hagerstown, San Francisco, London.

Study Examines Difference Between Abstract Expressionist Masterpieces And Paintings By Children (2014) MutualArt.com staff.

Dostopno na http://www.huffingtonpost.com/2011/03/28/study-examines-difference_n_841268.html, 11. 10. 2014.

Viri fotografij

Willem de Kooning, Pink Angels (Frederick R., Weisman Art Foundation, photo by de Kooning Foundation/ARS, c 1945.

Willem de Kooning, Pirate/Untitled II, (Museum of Modern Art, Sidney, and Harriet Janis Collection Fund, 1881).

Untitled 1946

http://graphics8.nytimes.com/newsgraphics/2013/11/29/art-forgery/aa17712e1a3faa8dadff3a347661ac57501d7c3c/paintings/11706big_RGB.jpg.

Franz Kline v svojem ateljeju

<http://sandycampbell1108992.files.wordpress.com/2014/02/223-franz-kline-011.jpg>.

Franz Kline, Chief, 1950

Collection The Museum of Modern Art, New York; Gift of Mr. and Mrs. David M. Solinger.

Fotografije otrok in otroških likovnih del VVE Vrtec Medo, fotografirali Meta Adamič Bahl in Nataša Beganovič Jug.

Jackson Pollock, Untitled, 1949

Otroci, 5–6 let, velikost 1,85 m x 2,1 m

Franz Kline, Chief, 1950

Franz Kline v svojem ateljeju

Otrok, star 4 leta

Willem de Kooning, Pink Angels, 1945

Willem de Kooning, Pirate/Untitled II, 1981

